

Koeru Keskkool

KOERU HAIGLA JA AMBULATOORIUMI AJALUGU

Uurimistöö

Autor: Rebekka-Maria Remmelgas, 11. klass

Juhendaja: õp Siret Pärtel

Koeru 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KOERU HAIGLA JA ARSTID	4
1.1. Koeru haigla.....	4
1.2. Koeru haigla rajaja – dr. Paul Waldner.....	5
1.3. Arstid aastatel 1925-1946	6
1.4. Aruandlus Paide Keskhaiglale	8
1.5. Haigla sulgemine	9
2. KOERU AMBULATOORIUM	10
2.1. Koeru ambulatoorium algusaastatel.....	10
2.2. Koeru ambulatoorium aastatel 1991-2000.....	11
2.3. OÜ Koeru Arstikeskus tänapäeval.....	14
2.4. Kasuliku bakteri uuring Koeru Arstikeskuses	15
3. KOERU HAIGLA JA AMBULATOORIUMI TÖÖTAJATE MEENUTUSED	16
3.1. Karin Sokmann – arst aastail 1979-2008.....	16
3.2. Riina Lääne – arst aastast 1988.....	18
3.3. Aino Savan – meditsiini- ja patronaazõde	21
3.4. Leida Nestor – meditsiiniõde	23
3.5. Tiiu Bobrovski – velsker Ervital ja meditsiiniõde Koerus	23
3.6. Merje Remmelgas – meditsiiniõde	25
3.7. Ene Sass – majandusjuhataja-raamatupidaja	26
3.8. Adu Sillamaa – autojuht	27
KOKKUVÕTE	29
KASUTATUD MATERJALID.....	30
LISA 1. KOERU ARSTID	31
LISA 2. ARUANNE PAIDE KESKHAIGLALE	32
LISA 3. ARUANNE TÄHTSAMATE ETTEVÕTETE KOHTA	34
LISA 4. PILDID KOERU ARSTIKESKUSET	35

SISSEJUHATUS

Käesolev uurimistöö käsitleb Koeru haigla ja ambulatooriumi ajalugu. See on olnud aastakümneid osa vallarahva igapäevaelust. Teema valikul lähtusin soovist koguda kokku ajalugu ja panna see kirja. Tööd kirjutades sain teada palju uut ja huvitavat.

Töö eesmärgiks on tutvustada Koeru haigla ja ambulatooriumi ajalugu. Materjali saamiseks küsitlesin endiseid ja praeguseid haigla ja ambulatooriumi töötajaid. Kuulasin põnevusega nende mälestusi. Et töö saaks võimalikult põhjalik, siis kogusin infot Riigiarhiivist, Järvamaa ja Koeru muuseumist, raamatutest ja ajalehtedest.

Arstiabi pakkuvad asutused said Koerus alguse juba 19. sajandil haigla tekkimisega. Seega on haigla ja ambulatooriumi ajalugu väga pikk. Andmete kogumine tööks oli keeruline ning saadud materjal mahukas.

Uurimistöö koosneb kolmest peatükist. Töö esimene peatükk käsitleb Koeru Haigla ajalugu, esimesi arste ning arstiabi saamist alates 19. sajandist. Teises peatükis antakse ülevaade Koeru Ambulatooriumist ja selle ajaloost. Uurimistöö kolmandas osas on haigla ja ambulatooriumi töötajate meenutused. Selleks viisin läbi hulgaliselt intervjuusid. Töösse lisasin ka teemakohaseid pilte, et anda parem ülevaade haiglas ja ambulatooriumis toimuvast.

Lisades on ülevaade Koerus tegutsenud arstidest, aruandlusest Paide Keskhaiglale ja fotod.

1. KOERU HAIGLA JA ARSTID

Aastakümnete jooksul on Koerus tegutsenud hulgaliselt arste (Lisa 1), kes on oma tegevusega mõjutanud kohalikku kogukonda. Tihti olid siin tegutsenud arstid tuntud ka väljaspool Koerut. Siinsetel elanikel on läbi aegade olnud võimalus saada head arstiabi.

1.1. Koeru haigla

Esimene haigla avati Koerus 1890. aastal, kui Koeru kolis nii Eesti- kui ka Liivimaal tunnustatud silmaarst Paul Waldner. Siia asudes avas ta Stegemanni majas (Jaani tee 7) 12-13 voodikohaga haigla. Sealne olukord oli üsna kasin, kuid peagi kolis haigla ümber Sandhofi karjamõisa (Väinjärve tee 28). Uues majas oli 1913. aastaks loodud juba 20 voodikohta, millest 3-4 olid raskemate haigete jaoks. Haigla (Joonis 1) esimesel korrusel asusid kabinet, haigete vastuvõturuum ja lõikustuba ning teisel korrusel oli suur naistepalat ja kaks palatit meestele. Kogu haigla oli sisutatud tolleaegse arsti Waldneri poolt. 1900. aastal oli arstimajas juba ka telefon, mis oli esimene Sandhofi maakohas. (Ilomets, 2011; Kallandi, 2013)

Joonis 1. Koeru haigla (Erakogust)

1936. aastal lammutati Sandhofi puust karjamõis, maja kus asus haigla. Samale kohale ehitati uus kivist jaoskonnahaigla. Maavalitsus võttis hoone ehitajate käest 1938. aasta esimestel päevadel vastu ja 18. jaanuaril kolis sinna esimese arstina jaoskonnaarst Edgar Kredemann. (Ilomets, 2011; Jääger, 1987)

Veebikeskkonnas Vanadpildid.ee on mitu fotot Koeru haiglast. Ühte fotodest on kommenteerinud seal viibinud patsient Imbi (perekonnanimi teadmata). Ta kirjutas: „Olin ka 60-ndate paiku seal haiglas. Minu palatis oli üks mutt ja üks kooliõde, viimasega koos kippusime möllama, mutt muidugi tänitas ja lubas ära kaevata. Personal oli väga mõistlik ja hooliv, mäletan E.Treterit. Toitudel polnud ka viga. Hiljem käisin seal veel sidumas ja 1971. aastal vanaema vaatamas. Mäletaks nagu nimetust "Koeru Jaoskonnahaigla". Väikeste asutuste sulgemisest on kahju just inimliku suhtumise ja lähedal paiknemise pärast. Töötajad olid tuttavad (Joonis 2), sai kasutatud ka "tagaust".“ (Imbi, 2011)

Joonis 2. Grupipilt haigla ees (Erakogust, 1958)

1.2. Koeru haigla rajaja – dr. Paul Waldner

1890. aasta jaanuarikuus asus Koeru tööle **Paul Aleksander Richard Waldner** (1861-1929). Ta sündis Võrumaa Haanja mõisas paljulapselise pere kõige esimese lapsena. Tal oli kaks venda (Victor Carl Morits ja Johannes Robert Constantin) ja neli õde (Elisabeth, Victoria, Elisabeth Hanette Sophie ja Louise Olga Aleksandrine). Kõikidel lastel olid saksapärased nimed, mis vihjab sellele, et pereisa Aleksander kuulus saksastunud haritlaskonda. Waldneri lõpetas Tartu Ülikooli 1888. aasta 5. jaanuaril, seejärel oli ta paar aastat vaba praktiseeriv arst Võru maakonnas Saadjärvel (1888-1889). (Kallandi, 2013)

1925. aastani oli Paul Waldner (Joonis 3) ainuke arst Koeru kihelkonnas (üle 3 000 inimese), mistõttu oli tal väga suur töökoormus. Tema kohustuste hulka kuulusid sünnituste vastuvõtmine (ämmaemandaid oli tol ajal abiks vaid üks), rohkearvulised koduviisiidid ja töö

haiglapatsientidega. Waldneri tööperioodil sündis umbes 300 last aastas ja keskmiselt tuli vastu võtta 25 haiget päevas. (Ilomets, 2011; Kallandi, 2013)

Joonis 3. Paul Waldner (Ilomets, 2011)

Waldner tegutses aktiivselt kirurgias ja eriti silmapaistev oli ta silmakirurgias. Ta tutvus pidevalt uue erialase kirjandusega ja käis sageli ennast välismaal täiendamas. Aastatel 1897-1898 viibis ta Berliinis ja sai seal spetsiaalse ettevalmistuse silmakirurgia valdkonnas. Analoogsed õppekäigud kordusid 2-3 aasta järel, viimane oli 1928. aastal. (Kallandi, 2013)

Tema tähtsus Koeru jaoks oli haigla asutamine ja arendamine, kuid kirurgi ja silmakirurgina oli ta tuntud ka kaugemal: Narvas, Riias ja Peterburis. Teda peeti kõrgetasemega spetsialistiks, mistõttu tegi Tartu Ülikooli talle pakkumise sinna tööle asuda, kuid ta keeldus. Rahva seas tuntud nimega „vana Waldner“ pidas olulisemaks kohalike inimeste ravimist. Ta oli pälvinud maainimeste usalduse ja tunnustuse. Ta oli Jaoskonna Arstide Seltsi liige ja Järva Arstide Seltsi asutajaliige. (Kallandi, 2013)

1925. aastal Waldneri tervis halvenes ja ta ei teinud enam silmaoperatsioone. Ta suri 1929. aastal, olles terve elu pühendanud arsti ametile. (Kallandi, 2013)

1.3. Arstid aastatel 1925-1946

1925. aastal asus Koeru tööle teise arstina **Joosep Grosberger** (Pilv, 1892-1966), kes esimese Väinjärve valla elanikuna lõpetas Tartu Ülikooli. Grosberger oli pärit taluperest ja võttis osa

Vabadussõjast. Tema esimene töökoht pärast ülikooli lõpetamist oli Koerus ja siin töötas ta 1936. aastani. 1926. aastal ostis ta Piibe mõisa ühe hoone puitosa ja ehitas sellest endale elumaja (Väinjärve tee 4). Hiljem üüris ta esimese korruse ruumid apteegile, mis tegutses seal 1991. aastani. Hiljem oli ta Mehikoorma, Torma, Ahja, Tapa ja Lüganuse jaoskonnaarst ning Väike-Maarja ja Tabivere haigla juhataja. (Ilomets, 2011; Kallandi, 2013)

1929. aastal, pärast Paul Waldnerit, asus Koeru jaoskonnaarstina tööle **Andres Selav** (Hans Salep, 1896-1981). Ta sündis Läänemaal Haimre vallas, kus tema isa Hendrik töötas kingsepana. Selav võttis osa ka Vabadussõjast ja lõpetas Tartu Ülikooli 1923. aastal. Enne tööle asumist Koeru oli ta praktiseerinud Järva-Peetri ja Rapla jaoskonnaarstina. Koerus töötas ta kolm aastat, mille järel tegutses ka teistes raviasutustes (Märjamaa haigla juhataja, Taagepera sanatoorium, Lustivere lastesanitaorium, Libatse tuberkuloosihaigla ja Kuuda leprosooriumi peaarst). (Ilomets, 2011; Kallandi, 2013)

1932. aastal asus jaoskonnaarstina Koeru tööle **Aleksander Konstantin Kroon** (1897-1983). Ta oli pärit Väike-Maarja kihelkonna Vao valla põllumehe perekonnast. Ta lõpetas Tartu Ülikooli 1926. aastal. Ülikooli ajal kuulus ta korporatsiooni Fraternitas Estica (eesti rahvusest akadeemilistest isikutest koosnev meesorganisatsioon). Enne Koeru tulekut töötas ta arstina Kärkla vabrikuhaiglas, Lääne maahaiglas ja Kihelkonna haiglas. Koerust lahkus ta 1936. aastal, pärast mida läks ta tööle Võnnu jaoskonnaarstiks. 1944. aastal põgenes ta Rootsi, kus jätkas arstitööd. (Kallandi, 2013; Fr. Estica)

1937. aastal tuli Koeru jaoskonnaarstiks **Edgar Kredemann** (1907-1987). Ta lõpetas Tartu Ülikooli arstiteaduskonna 1936. aastal. Lisaks arstiametile õppis Kredemann õigusteadust, prantsuse ja itaalia keelt. Enne Koeru tööle asumist töötas ta Tartu Tiisikuse nõuandlas ja ülikooli sisehaiguste röntgenikabinetis. Ta võttis aktiivselt osa spordi- ja karskustegevusest. Koerus pidas ta koos abikaasa Hertaga väikest talukohta (5,8 ha). Aastatel 1943-1944 teenis ta Saksa armees ja viibis lühikest aega vanglas. Aastast 1947 oli ta tagasi oma sünnilinnas Türil, kus ta töötas lastearsti ja günekoloogina. (Kallandi, 2013)

Lisaks jaoskonnaarstidele tegutses Koerus ka mitmeid eraarste. Käsikirjalises materjalis „Koeru käesoleva sajandi I poolel“ on kirjeldatud järgmist seika. Orina lahingus (1918. a) sai haavata Koeru kingsepp Oskar Hansen ja ta toodi Aruküla arstipunkti. Kuna Aruküla arst (tõenäoliselt üks Koerus tegutsenud eraarst) ei julgenud talle üksi operatsiooni teha, siis

kutsus ta Koeru arsti Waldneri endale abiks. Oskar Hansen ei tõusnudki enam operatsioonilaualt. (Jääger, 1987)

1.4. Aruandlus Paide Keskhaiglale

Koeru haigla oli Paide Keskhaigla filiaal ja seetõttu tuli igal aastal koostada aruanne haigla tegevusest (Lisa 2). Paide Keskhaiglale tuli esitada külastuste, koduvisiitide, laboratoorsete analüüside, protseduuride ja haigestumiste arvud jne. Eraldi peeti arvestust ka tähtsamate ettevõtete töötajate haigestumiste kohta (Lisa 3). Lisaks oli kohustus ära mainida ka töövälised ettevõtmised personaliga. (Kaadrialased aruanded, 1967)

Haigla tööst on säilinud vähe kirjalikke materjale. Riigiarhiivi Rakvere osakonnas on mõned dokumendid, millest huvitavamaks osutus Koeru Jaoskonnahaigla aruanne Paide Keskhaiglale 1966. aastal.

- *Koeru Jsk Haigla teenenduspiirkonnas oli 3 400 elanikku.*
- *Maksimaalne raadius 15 km.*
- *Tähtsamad ettevõtted teenenduspiirkonnas olid Koeru ART Nr 2, Koeru ja Udeva sovhoos, kolhoosid „Majak“ ja „Tee Kommunismile“.*
- *Aasta keskmine külastuste arv arsti juurde oli 22,2 visiiti päevas.*
- *Meditatsiooniliste läbivaatuste arv 2 026.*
- *Haigestumiste arv 1 000 elaniku kohta 543.*
- *Ambulatoorsete külastuste arv ühe elaniku kohta 1,9.*
- *Voodikohti 15.*
- *Voodi koormus 341 päeva.*
- *Voodite käive 20,1 haiget.*
- *Voodi kasutamise keskmine kestus 16,9 päeva.*
- *Arstide hulk 2,5 kohta. Ühe arsti kohta 3,6 med. õe kohta.*
- *Kasutamata meditsiinilist aparatuuri ei ole.*
- *Üritusi arstide kvalifikatsiooni tõstmiseks pole toimunud.*
- *NLKP liikmeid ei ole.*
- *Isetegevuslasi on 2.*
- *Kollektiivid auhindu ei oma.*
- *Matkal käidud marsruut Koeru – Järva-Jaani.*
- *Religiooni kammitsas töötajaid ei ole asutuses.*

- *Kommunistliku töö liikumist ei esine.*
- *Ajakiri „Nõukogude Eesti Tervishoid“ on tellitud 7 töötajal. (Kaadrialased aruanded, 1967)*

Aruandes toodi ka välja, mida oleks vaja teha, et parandada haigla tööd.

- *Luu laborandi ametikoht, sest laboratoorseid uuringuid (SR, Hgb ja uriin) tegi velsker oma põhitöö kõrvalt.*
- *Erispetsialistide juurde pääsemiseks eraldada jaoskonnale teatud arv kohti nädalas, mis hoiab ära asjatud sõidud ning järjekorrad Paides.*
- *Ehitada pesuköök haigla juurde, sest seni oldi sunnitud pesu pesema Paide Keskhaigla juures.*
- *Kindlustada Udeva velskripunkt velskriga. (Kaadrialased aruanded, 1967)*

1.5. Haigla sulgemine

Koeru haigla suleti 1979. aastal. Põhjuseks oli haiglate arvu vähendamine maapiirkonnas, sest Paide Keskhaiglas pakutav teenus oli kvaliteetsem. Samal ajal lõpetati Paide rajoonis ka Ambla, Esna ja Järva-Jaani maahaiglate tegevus. Pärast haigla sulgemist tegutses hoones Põhja Kõrgepingevõrkude Paide Võrgurajoon. Aastal 2001. müüdi maja eraomandisse ja on tänaseni kasutuses elumajana. Haigla hoonel on tänaseni säilinud esmane välimus. (Aava, 2015; Sokmann, 2014)

2. KOERU AMBULATOORIUM

2.1. Koeru Ambulatoorium algusaastatel

Esimene ambulatoorium (Joonis 4) avati Koerus arvatavasti 1958. aastal aadressil Pärna 1. Maja oli ehitatud enne 1917. aastat algselt elamuks. 1940. aastal see natsionaliseeriti Paide Rajooni TSN TK Kommunaalmajanduse osakonna Koeru asula Majavalitsusele ja inventariseeriti (sai majandusüksuse vallasvaraks) 1954. aastal. (Aava, 2015)

Joonis 4. Üldpilt ambulatooriumi ees (Erakogust)

Maja esimesel korrusel oli ambulatooriumi käsutuses kuus läbikäidavat ruumi. Registratuurikabinetis töötasid ühe laua taga raamatupidaja ja autojuht ning teise laua taga ämmaemand ja lasteõde. Järgmises toas oli velskrikabinet ja seejärel arstikabinet. Ämmaemanda tööruum asus eraldi väikeses pliidiga toas. Kõik toad olid läbikäidavad. Ühes ruumidest asus ka hambaravi, sest ambulatoorium ja hambaravi oli tol ajal üks üksus. (Sass, 2014)

Maja teisel korrusel asusid korterid. Ühes väikeses toas elas ambulatooriumis töötav abiline-koristaja Konstansia Vaat ehk „Vaadi tädi“. Esimese Eesti Vabariigi ajal kuulus terve maja tema abikaasale Priido Vaadile. Vaadi tädi oli tagasihoidlik, viisakas ja vaikne proua. Ta oskas lisaks oma emakeelele saksa ja vene keelt. Rahvasuus räägiti, et ta tuli Koeru Peterburist, kus töötas tsaari õukonnas. Tema sugulased elasid Saksamaal, kus ta noorena

töötas köögiabilise ja teenijana. Sealt tõi ta kaasa kuulsa Napoleoni koogi retsepti. Toa väiksel pliidil küpsetas ta varakult valmis Napoleoni koogi kihid ja hoidis neid pärgamenti mässitult sahvris. Vastavalt vajadusele keetis ta kreemi ja pani vajamineva koguse kooke kokku. Koeru Toidutares toimunud kokakursustel õpetas ta Napoleoni koogi tegemise kunsti teistelegi. (Sass, 2014)

Ambulatooriumihoone üldine olukord oli kehv. Tube tuli ise kütta ja ruumi oli vähe. Vool oli nõrk ja seetõttu oli ruumides hämar valgus. Vett tuli tuua kaevust ja majas oli kuivkäimla. Pikka aega lubati, et ehitatakse uus maja, kuid alles 1991. a sai see teoks. (Sass, 2014)

Pärast ambulatooriumi tegutsemist hoones kasutas maja AS Koeru Kommunaal. Alates 2007. aastast kuulub hoone eraomandisse, kuid on kasutuseta ja lagunev. (Aava, 2015)

2.2. Koeru Ambulatoorium aastatel 1991-2000

15. märtsil 1991. aastal avati Koeru asula keskel uus ja kaasaegne apteek-ambulatoorium. Avamispidu oli vägev (Joonis 5). Paide Keskhaigla juhtkond ka ei uskunud, et avamisele tuleb tollane tervishoiuminister Andres Ellamaa. Uue maja ehitamisel ja käikuandmisel ei puudunud ka naljakad juhtumid. Ühel hommikul märgati, et esimese korruse tualetis voolab loputuskastist kuum vesi. Kui töödejuhatajale Paidesse helistati, naeris ta südamest, aga töömehed saatis ikka kohale. Meeldejääv on ka maja signalisatsiooni alla panek, mis töötas ainult ühe korra. Doktor Sokmann ja raamatupidaja Ene Sass nägid kolm tundi vaeva seadistamisega, kuid lõpptöö jäi siiski oma ala asjatundjatele. Esimesed aastad olid uues, värvilõhnalises ja soojas majas ilusad ning rahulikud. (Sokmann, 2014)

Joonis 5. Ambulatooriumi avamispidu (Erakogust, 1991)

3. oktoobril 1994. aastal nimetati asutus ümber ME Koeru Ambulatooriumiks. Järvamaal oli see esimene asutus, mis eemaldus Paide Keskhaiglast. Pärast seda küsiti veel mõnda aega, kuidas läheb eraldi ettevõttena. 2001. aastaks oli ambulatooriumil aga leping haigekassaga ja oma raha, mille eest tehti olulisi oste. Esimene ost oli arstide visiidikohvrid, mis on neid tänaseni auga teeninud ja kestavad veel edaspidigi. Sellele järgnes autoost, EKG aparaat, uriinianalüsaator – kõik selleks, et kohapeal paremat abi pakkuda. (Sokmann, 2014)

23. augustil, 1995. aastal alustas tööd hambaarst Kaire Praats, kelle Koeru tulekule aitas kaasa meeskonnatöö koos vallavalitsusega. 2. mail, 1996. aastal sai hambaravi ka uue kaasaegse puuri. See sai võimalikuks tänu tolleaegsele vallavanemale Mart Alasile. (Sokmann, 2014)

Arst Riina Lääne on öelnud, et 1997. aasta algusest aktiveerus omandivormi muutus, sest uute seadustega ei tohtinud olla enam munitsipaalettevõtet. Koos omandivormi muutusega hakati reformima ka esmatasandi arstiabi. Seniste nõndanimetatud jaoskonnaarstide asemele pidid tulema perearstid, kes on sisult eraarstid oma iseseisvate nimistute ja praksistega. (Lääne, 2014)

Omandivormi osas küsiti nõu mitmelt poolt, kuid kõigile oli asi võõras. Lõpuks otsustati füüsilisest isikust ettevõtja (FIE) kasuks. Kuna doktor Sokmann soovis olla pigem arst, mitte administraator, siis andis ta ohjad doktor Lääne kätte. Alates 1. novembrist 1997. a asutas Riina Lääne Koeru Arstikeskuse (Joonis 6). Hambaravist tekkis samuti oma ettevõte. (Lääne, Sokmann, 2014)

Joonis 6. Koeru Ambulatooriumi personal (Remmelgas, 1997)

Alates 1. jaanuarist 1998. a alustati tööd perearstipraksisena, tööl oli kaks arsti, kaks ja pool medõe kohta, laborant, raamatupidaja, autojuht ja koristaja. (Lääne, 2014)

Sajandi vahetusel jätkusid suured muutused. Mõlemad arstid läbisid perearstikursused. Koos perearstinduse tulekuga hakati järjest enam uuringuid ja protseduure tegema kohapeal ning eriarstid muutusid pigem lihtsalt nõuandjateks. Seega tõusis märgatavalt ka patsientide külastuste arv. See omakorda tingis rohke kirjatöö, sest koos uute reformidega nõuti arstilt järjest enam aruandeid. Samas tekkis vajadus, et arst oleks tabatav ka väljaspool arstikeskust. Suurte muutuste tõttu tekkis ka vajadus arvutite järele, et vähendada käsitsi kirjutamist. Patsiente tuli hakata panema järjekorda, et ära hoida olukorda, kus arstikabineti ukse taga on korraga 20 inimest. Kõige selle tõttu oli vaja töötajatele ka mobiiltelefone. (Lääne, Sokmann, 2014)

Arsti vastuvõtu eelregistreerimist alustati 1998. aasta 1. oktoobrist. Alguses laitsid paljud selle mõtte maha, kuid üsna kiiresti harjuti. Arstid said arvutid ja mobiiltelefonid 1998. aastal, raamatupidajal oli arvuti juba 1996. aastast. 1999. aasta kevadel osteti arvuti ka õdedele. Seejärel ühendati kõik need omavahel ja kasutati ka vastavat programmi. Alates 1999. aasta 1. aprillist on kogu andmebaas arvutis ning kogu töö ja aruandlus käib selle abil. Samal aastal osteti ka printerid. Tänu sellele saab haiguslehed, retseptid ja arved välja trükkida. (Lääne, Sokmann, 2014)

Esimese paari aastaga tulid esimesed kogemused ning sai selgeks, milline oli vastutuse koorem FIE-l. Alates 2000. a 1. aprillist hakkas Koeru Arstikeskuse asemel tööle OÜ Koeru Arstikeskus ja alates 2000. a 1. juulist kuuluvad OÜ Koeru Arstikeskuse nimistutesse ka Koeru Hooldekodu hoolealused. 1. juulist 2001 muutus meeskonna töökohtade arv – 8,5 asemel jäi 4,5 kohta (2 arsti, 1 medõe, 1 laborant ning 0,5 autojuhti). Kui varem oli nende käsutuses terve maja, siis 2004. aastal kolis arstikeskus hoone esimesele korrusele. Samal aastal saadi ka oma logo (Joonis 7). (Lääne, 2014)

Joonis 7. Koeru Arstikeskuse logo

2.3. OÜ Koeru Arstikeskus tänapäeval

Viimastel aastatel on vähem olnud muutusi praksise baasi arendamises, küll aga suured muutused töökorralduses (töö väiksema meeskonnaga on intensiivsem). Personali kuulub kuus liiget: arstid Riina Lääne ja Marja Liivak, pereõde Merje Remmelgas, laborant Aina Lõuna, klienditeenindaja Mariliis Parro ja autojuht Heinar Tamm (Joonis 8). Viimane suurim ost on uuringute laud protseduuride tuppa ja uus auto. 2012. aastal soojustati arstikeskuse hoone välisfassaad (Lisa 4) ja seetõttu muutus ka hoone väline ilme. (Lääne, 2014)

Joonis 8. Koeru Arstikeskuse personal (Remmelgas, 2015)

Haigete järjekord arsti juurde on 2015. aasta veebruarikuu seisuga nädal aega. Töötajate koormust tõstab ka naabervalla Rakke elanike osakaal. Koeru Arstikeskuses käivad Rakke inimesed seetõttu, et sealne arst läks Soome tööle. Rakkes saab arstiabi vaid kolmapäeva pärastlõunal ja neljapäeva hommikul. Iga päev on seal pereõde, kellel on side perearstidega internetipõhise programmi abil. Kui Rakke elanik siiski soovib muul ajal arsti juurde saada, siis lähim võimalus selleks on tulla Koeru. Kahjuks regulaarne bussiühendus puudub. Seoses Rakke inimeste lisamisega Koeru nimistusse on meie arstidel Riina Läänel ja Marja Liivakul täiskoormus. (Lääne, 2014)

2014. aastal tekkis idee rajada Koeru tervisekeskus. Koeru vallavanema Aldo Tamme sõnul käivad seoses tervisekeskuse rajamisega juba läbirääkimised. See peaks osutama põhi- ja toetavaid teenuseid, tööle tuleks võtta vähemalt kolm perearsti, kolm pereõde ja üks koduõde.

Võimalus peaks olema anda füsioteraapia- ja ämmaemandateenust. Koeru tervisekeskuse teeninduspiirkonda kuuluks Järva-Jaani, Kareda ja Rakke valla elanikkond. (Tamm, 2015)

2.4. Kasuliku bakteri uuring Koeru Arstikeskuses

2011. aastal osales arstikeskus uuringus, mille käigus pidi selguma, kas *Südamejuust* aitab tõepoolest vererõhku alandada või mitte. Dr. Lääne nõustus uuringus kaasa lööma põhjusel, et pakkumine tundus huvitav. „Tegemist pole ju mingi katsega, kus inimese peal katsetatakse tundmatut ravimit, vaid süüa tuleb juustu.“ Uuring oli väga lihtne, sest selleks ei pidanud sõitma Tallinnasse ega Tartusse, vaid kõik küsitlused ja protseduurid sai ära teha kohapeal. Uuringus jaotati osalejad kahte rühma: üks osa sõi *Südamejuustu* ning teine osa tavalist *Edami* tüüpi juustu. Kuu aja jooksul pidid katsealused käima viiel korral arstikeskuses, et anda vereproov ja mõõta vererõhku. Uuring toimus 26. septembrist 21. novembrini. Uuringut ei viinud läbi küll Koeru arstid, kuid nemad aitasid uuringugruppi inimesi leida ja võimaldasid ruume kasutada. (Männi, 2011)

3. KOERU HAIGLA JA AMBULATOORIUMI TÖÖTAJATE MEENUTUSED

Koeru haiglas ja ambulatooriumis on läbi aegade töötanud kümneid arste, õdesid ning teisi töotajaid. Isegi töötades kehvades tingimustes on saadud hakkama ning tehtud tööga on jäädud alati rahule. Viimastest aastakümnetest on kõikidele töötajatele meelde jäänud suured muudatused: uus maja, uued töövahendid, uued töötajad, uus auto jne. Tänapäevani on kollektiiv väga kokkuhoidev. Ühiste mälestuste nimel on peetud sünnipäeva- ja jõulupidusid, väljasõite ning koos on lihtsalt lõbusasti aega veedetud. Käesolevas peatükis esitan Koeru Haigla ja Ambulatooriumi töötajate mälestused nende tööst.

3.1. Karin Sokmann – arst aastail 1979-2008

Pärast Fr. R. Kreutzwaldi Võru I keskkooli lõpetamist soovis Karin minna õppima Tartu Ülikooli saksa keelt. Tiheda konkurentsi tõttu ei pääsenud ta saksa keelt õppima, mistõttu võttis ta paar vaba aastat mõtlemisaega. Järgmiseks valikuks oligi Tartu Riikliku Ülikooli arstiteaduskond, mis oli tema arvates prestiižne amet ning seda soovitasid talle ka ta vanemad. Karin õppis arstiks aastatel 1970-1976. (Sokmann, 2014)

Koeru Ambulatooriumisse sattus ta 1979. aasta 17. septembril, sest siin vabanes arsti koht (Joonis 9). Eelnevalt oli siin töötanud arstina Sirje Hansen, kes otsustas lahkuda edasiõpingute tõttu. Ta läks edasi õppima Tartu ülikooli aspirantuuri ning töötab tänaseni kardioloogina. (Samas)

Joonis 9. Arst Karin Sokmann (Erakogust)

Tol ajal asusid ambulatooriumi ruumid Koerus Pärna tänaval. Töötingimused olid Karini esimestel tööaastatel kasinad: puumaja, üks korrus, läbikäidavad toad, ahiküte, kanalisatsioon puudus, kuivkäimla. Ka vool oli väga nõrk. Näiteks, kui süstlad pandi steriliseerimiseks keema, võis samaaegselt elekter ära kaduda. Samasugune probleem tekkis tihti peale ka kitlit triikides. Kõik oli väga hämar. Hommikuti hämaras ei olnud inimese jumet hästi näha. Lõunaks, kui oli valge, oli ilmselge, et patsiendil on kollatõbi. (Samas)

Uusi tööruume ja paremaid töötingimusi lubati pikka aega, kuid see nõudis palju ressursse ja põhjalikku ehitust. Lõpuks ehitati 1991. aastal Koeru asula keskele kahekorruseline maja, mille I korrusele sai ambulatoorium oma ruumid. Karin mäletab hästi, et esimene ME Koeru Ambulatooriumi ost oli Saksamaalt saadetud nahast visiidikohvrid. (Samas)

Karini tööajal muutusid töötingimused – vanast majast koliti uude ja ka uues majas koliti ühest kohast teise. Arenes ka meditsiin. Kui tema tööle asus, siis põhines arstitöö peamiselt patsiendi jälgimisel. Protseduurid toimusid nii-öelda patsiendi küljes kinni olles. Puudus aparatuur ja laborandil puudusid võimalused analüüse teha. Suurema abi korral tuli pöörduda Paidesse, kus olid paremad võimalused arstiabi andmiseks. Kohapeal oli võimalik vähe aidata. Sellest tulenes ka suur koduviitide arv. (Samas)

Arstiabi võimalused suurenesid, kui 1990. aastal tuli tööle laborant Aina Lõuna. Laboratoorium oli üsna algeline, sest vajalik aparatuur puudus. Õnneks sai palju diagnoosida ka mikroskoobi abil. Personali lisandus ka värskest ülikooli lõpetanud meditsiiniõdesid. (Samas)

Maksimaalne personali hulk oli Karini esimestel tööaastatel 14,25 ametikohta. Kui Karin 2008. aastal lahkus, siis oli see vaid 4,5. Kõige sagedasemad haigused, millega tema oma tööajal on pidanud tegelema, on olnud külmetus-, viirus-, südame- ja suhkruhaigused, liigespõletikud ning kõrgvererõhutõbi. Isegi rasketes olukordades on tänu arstiabile päästetud nii mõnigi inimene. Arsti sõnul võib ettearvamatult kulgeda ka pimesoole- ja kopsupõletik. Raskusi võiski tekitada see, et maal oli vaid üks arst. Nõu pidada ei olnud mitte kellegagi ja otsuse pidi tegema kiiresti ja ükski. (Samas)

Karini arvates on meditsiin arenenud tänu tehnoloogiale parema diagnoosimise poole. Võib tunduda, et haigusi on rohkem. Näiteks praegu on suhkruhaigusi rohkem ülekaalususe ja

valesti toitumise tõttu, sellega seoses on ka palju kõrgvererõhutõbe. Tänu tehnoloogia arengule, kui hakati saama kiiremini arstiabi, vähenes märgatavalt surmaga lõppenud insultide arv. (Samas)

Igal tööl on ka oma halb pool. Karinile tekitas pahameelt see, et ta oli sunnitud panustama oma isiklikku vaba aega töö heaks. Oli ka olukordi, kus ta pidi mitu korda öö jooksul ootamatult väljas käima, et abi osutada ning hommikul jälle uut tööpäeva alustama. Tööd oli väga palju. Üle tuli vaadata Vao, Ervita ja Koeru koolilapsed, lasteaiälapsed ning lisaks ka vastuvõtud. Kõikidele tuli aega leida. Tihti juhtus, et tema abi vajati, kui ta oli kas saunalaval, spordisaalis või laulukooris. See aeg oli tema jaoks väga raske, töö kõrvalt tuli ka oma kahte tütart kasvatada. (Samas)

Siiski enamus talle selle töö juures meeldis. Näiteks see, et arsti töö ei olnud kunagi igav. Iial ei võinud teada, mida uus päev toob. Kõige tähtsam – ükski päev ei möödunud head tegemata. Kui Karin suutis midagi head teha, kedagi õigele teele juhatada või haigust ohjata, oli see tema jaoks suur rõõm. (Samas)

Tehtud töö eest autasustati Karinit 2004. aastal Koeru valla vapimärgiga. (Samas)

3.2. Riina Lääne – arst aastast 1988

Riinal oli juba lapsest saati kinnisidee minna arstiks õppima. Põhjust ta ei mäleta, kuna tõukavat ajendit ei olnud. Pärast Põltsamaa Keskkooli lõpetamist asuski ta õppima Tartu Riiklikku Ülikooli arstiteaduskonda. Õpingud kestsid kuus aastat, lisaks aasta Tallinnas internatuuris. (Lääne, 2014)

1988. aastal määras suunamiskomisjon Riina Paide rajooni keskaigla käsutusse. Sealt saadeti ta edasi Koeru Ambulatooriumisse alguses lastearstiks, kuid hiljem sai temast perearst. (Samas)

Töötingimused olid tööle asudes viletsad. Maja oli ahiküttega, vesi toodi ämbritega kaevust ja hoones oli kuivkäimla. Tingimused paranesid, kui ambulatoorium kolis ümber asula keskel olevasse majja. Uues hoones oli keskküte ja tsentraalne vesi. Ainuke puudus oli see, et koolivaheaegadel koolimaja ei köetud. Kuna ambulatoorium oli kooliga samas küttesüsteemis, siis tuli koolivaheaegadel töötada külmades ruumides. (Samas)

Koeru Ambulatooriumi arengus peab Riina (Joonis 10) kõige tähtsamaks seda, kui ambulatoorium ei allunud enam Paide rajooni keskhaiglale, vaid moodustas oma munitsipaalettevõtte. Oma ettevõtte moodustamise põhjuseks oli see, et kui inimene vajab abi ja helistas kiirabisse, siis paluti patsiendil tihti kohalik arst kutsuda. Samas, kui kohalik perearst saabus, ei olnud tal isegi prednisolooni süstida, sest haiglast ei antud seda. Kui aga munitsipaalettevõtte asutati, said arstid ise rohkem abi osutada, patsiente aidata ja ka rahaasju otsustada. (Samas)

Joonis 10. Arst Riina Lääne (Eesmaa, 2011)

Riina arvates on aastate jooksul toimunud palju muudatusi. Vanas Pärna tänava hoones keedeti iga päev süstlaid, viiliti nõelu, puudusid haava õmblemisvõimalus ja EKG (elektrokardiogrammi) masin. Näiteks analüüside tegemiseks tuli patsiendil sõita Paidesse, et anda näpu otsast verd. Uues majas hakati kasutama ühekordseid süstlaid ja ümberkolimisega kaasnes ka haava õmblemisvõimalus. Osteti ka väga vajalik EKG masin, ilma milleta ei kujutaks Riina tänapäeval igapäevast tööd. (Samas)

Kui Riina tööle asus, kuulusid temaga ühisesse personali arstid Karin Sokmann ja Urve Mand, ämmaemand Elle Treeter, raamatupidaja Ene Sass, autojuht Adu Sillamaa ja koristaja Miralda Lell. Ka hambaravi kuulus ME Koeru Ambulatooriumi alluvusse ning seal töötasid tol ajal hambaarst Tiiu Veskimäe ja tema assistent Saima Kiviväli. Hiljem lisandusid Aina Lõuna, Maaja Vahtramäe, Merje Remmelgas ja hambaarst Kaire Praats. Kui Riina 1997. aastal oma ettevõtte FIE (füüsilisest isikust ettevõtja) Riina Lääne Koeru Ambulatooriumi moodustas, eraldus hambaravi, mis asutas samuti oma ettevõtte. (Samas)

Sagedasemad haigused on olnud Riina arvates viirus-, südame-, veresoonkonna- ja liigesehaigused ning ka kõrgvererõhutõbi. Tema töö algusaastatel oli arsti ülesandeks pigem patsientide saatmine eriarsti juurde. Tänapäeval on tema arvates hoopis teistmoodi. Arst vaatab patsiendi üldiselt ise üle, äärmisel võimalusel saadab eriarstile. Muutunud on näiteks see, et tänapäeval suudetakse haigusi kiiremini ja täpsemalt diagnoosida, kuna võimalused selleks on suuremad. Riina arvates on üks levinumaid haigusi ka diabeet, mis on viimase 20 aasta jooksul kiiresti levinud. (Samas)

Talle on tema tööajal üldiselt kõik meeldinud. Riina arvab, et inimene ja selle anatoomia on väga huvitav. Rõõmu tekitab see, kui ta inimest aidata saab. Ainuke asi, mis laitmist vääriks, on tema arvates perearstide põud ja nende ametikohtade kahanemine Eestis. Seetõttu väheneb ka töötavate arstide puhkusevõimalus. (Samas)

Riina jutustas ka ühe vahva mälestuse, mis on tal tema arstitöö algusaastatest hästi meeles. Kui ta koos autojuht Aduga ühel varakevadel Rõhu külla vana naise juurde koduvisiidile läks, ei leidnud ta alguses memme üles. Arstil olid jalas puukingad ja kaasas diplomaatlik arstikohver. Ta ei pannud isegi jopet selga, sest visiidid toimuvad toas. Pika otsimise järel leidis ta naise hoopis maja kõrvalt küünist lammaste toitmiseks heina korjamas. Riina kutsus naise üle vaatamiseks tuppa, kuid memm keeldus enne tuppa tulemast, kui lambad on söödud. Aja säästmiseks aitas arst teda ning peagi said lambad toidetud. Samal ajal itsitas autojuht autos, kuidas arst jookseb lauda poole valges kitlis, ühes käes hein ja teises käes kohver. Lõpuks, kui patsient ja arst tuppa jõudsid, tekitas vanale naisele probleemi see, et tema juurde saadeti nii noor arst, kes tõenäoliselt ei tea vanemate inimeste haigustest midagi. Naine oli oodanud enda juurde koduvisiidile vanemat ja elukogenumat arsti. Siiski vaatas Riina patsiendi üle, tegi talle süsti ning kui järgmine kord uuesti sinna mindi, kiitis naine Riinat. (Samas)

Riina hobiks on matkamine. Ta on matkanud nii Euroopat kui ka väljaspool seda. Matkad pakuvad talle uusi elamusi ja murevabadust. (Samas)

Töö kõrvalt on Riina olnud ka aktiivne Koeru Valla Volikogu liige aastatel 1993-2009 ja aastast 2010 tänaseni. See näitab, et kohalikud inimesed usaldavad oma arsti. Tehtud töö eest autasustati Riinat 2009. aastal Koeru valla teenetemärgiga ja 2013. aastal vapimärgiga. (Samas)

3.3. Aino Savan – meditsiini- ja patronaažõde

Aino otsustas meditsiini õppida seetõttu, et kui ta neljandas klassis raske kõrvahaiguse tõttu haiglas viibis, meeldis talle sealne keskkond ja toredad meditsiiniõed, kes jätsid kustumatu mulje. Tore oli ka see, et meditsiiniikooli sisse saamiseks ei olnud vaja teha matemaatikaeksamit. (Savan, 2014)

Aino (Joonis 11) õppis Vabariiklikus Viljandi Meditsiini keskkoolis, mille lõpetas 1954. aastal ja sai meditsiiniõe kutse. Pärast kooli lõpetamist töötas ta Võsu jaoskonnahaiglas. Kui ta abiellus, siis asus ta abikaasa juurde Koeru elama ja sai Koeru haiglasse õe töökoha. Hiljem töötas ta ambulatooriumis patronaažõena. (Samas)

Joonis 11. Konstansia Vaat ja Aino Savan (Erakogust)

Suureks probleemiks oli algusaastail puudulik transport. Tuli käia pikki maid jalgsi, talvel üksikutesse metsataludesse isegi läbi hangede sumada. Heal juhul sai liikuda jalgratta või ka hobusega. Veel 1960. aastatel oli Koeru haiglas hobune ja hobusemees. Aino mäletas, et arst käis talviti külades koduvisiidil hobuse ja saaniga, endal maani saanisõidukasukas seljas justkui jõuluvanal. (Samas)

Medit siini praeguste tingimustega võrreldes kohutas see, et puudusid ühekordsed süstlad ja teised vajalikud vahendid. Õdedel tuli süstlad ja muud tarvikud steriliseerida keetes. Algusaastail polnud ka elektrit. Valgust näitas petrooliumlamp. (Samas)

Aino arvates arenes meditsiin tema tööajal mitmel viisil. Saadi füsioteraapiaaparatuur ja auto, aga haigla likvideeriti. Osa meditsiiniteenuseid, mida pakkusid haigla või ambulatoorium,

hakkas osutama Paide kiirabi. Muutus näiteks see, et enam ei pidanud haiglas öövalves olev õde minema haiget last koju süstima. (Samas)

Aino on töötanud koos kuue arstiga: Peeter Pissarev, Anne Tehver, Kalju Orasson, Ülla Porgassaar, Hele Kask ja Sirje Hansen (Mikk). Ühisesse personali kuulusid veel ämmaemand Elle Treter, hambaarstid, meditsiiniõed Leida Nestor, Leida Vaab, Amanda Paju, Ruth Kruup, Vilma Suuroja, Saima Tohvert. Haiglas ja ambulatooriumis töötasid koos temaga ka sanitarid, registraator, desinfektor, hobusemees, autojuhid, kokk, kütja ja majandusjuhatajad. (Samas)

Sagedasemad põhjused, miks tema poole pöörduti, olid näiteks külmetushaigused, radikuliit, südameprobleemid, haiged liigesed, troofilised haavandid, esmaabi traumade korral jt. Osad haigused sundisid ka taganema, näiteks lastehalvatus, samas tulid ka uued hirmutavad tõved. Igal kuul tuli külastada kodudes alla aastaseid lapsi, vaktsineerida neid ja jälgida laste arengut. (Samas)

Ainole ei meeldinud kohustuslik töö vabast ajast: kartulivõtt kolhoosis, Punase Risti liikmemaksude kogumine ja sanitarsalkade väljaõpetamine. Nõukogude ajal tuli igal meditsiiniõel ette valmistada neljaliikmeline grupp, kes pidi olema suuteline andma esmaabi nii rahu- kui ka sõjaolukorras. Meditsiinitöötaja pidi mingi aja tagant käima kultuurimajas enne kinoseansi algust tervisealaseid loenguid pidamas. Aino lisis, et rahvas saalis ootas pikisilmi seansi algust, aga vaene õde esitas alles monoloogi batsillidest. (Samas)

Talle meeldis oma töö väga, vaatamata kasinale tasule ja ületundidele. Head ravitulemused tegid talle palju rõõmu. Kollektiiv oli samuti tore. Koos tähistati tähtpäevi. Oli palju nalja ja laulu, sest apteeker Kikas laulis tihti vanaaegseid lõbusaid laule oma tudengiajast. Aino arvates oli lustakaid juhtumeid palju, kui ainult meelde tuleks. (Samas)

Siiski üks tore seik meenus. Kord varahommikul kohkus koledasti ambulantsi sanitar. Uksest sisenes must mees. Selgus, et tegu oli dr. Pissareviga, kes polnud hommikul peeglisse vaadanud, kuid kelle jume oli ära rikkunud suitsema ja tahma ajama hakanud petrooliumilamp. (Samas)

Aino lõpetas töö Koeru Ambulatooriumis 1974. aasta jaanuaris ning jätkas Koeru invaliidide kodus. Pensionile läks ta 1. augustil, 1992. aastal. (Samas)

3.4. Leida Nestor – meditsiiniõde

Leida otsustas meditsiini õppida, sest see meeldis talle juba lapsena. Õpingud sooritas ta Rakvere Meditsiinikoolis. Koeru haiglasse asus tööle 1963. aastal. Varem oli ta töötanud juba kirurgias, sise-, laste- ja kopsuosakonnas. Kuna tema abikaasa elas Vaol, siis kolis naine tema juurde elama ning asus ka Koeru tööle. 60ndatel oli teenindava personali hulk suur, kuid arste oli vaid üks. Kohapeal raviti lihtsamaid haigusi, nagu gripp ja vererõhutõbi. Raskemate haiguste korral saadeti patsiendid suurematesse meditsiinasutustesse. Hiljem, kui Koerus haigla likvideeriti, töötas Leida mõnda aega ambulatooriumis ja läks seejärel õppima Tallinnasse füsioteraapiat. Füsioterapeudina töötas ta 20 aastat. Talle tehti eraldi kabinet kolhoosikontori majja (praegune vallamaja). Leida läks pensionile 65-aastasena, kuid pensioni kõrvalt töötas veel mõnda aega vanadekodus füsioterapeudina. Tema asemele tuli Tiiu Trei (Bobrovski). (Nestor, 2014)

3.5. Tiiu Bobrovski – velsker Ervital ja meditsiiniõde Koerus

Tiiu soovis juba lapsena saada arstiks, kuid enesehinnangust jäi puudu ning ta arvas, et ei pääse ülikooli seda õppima. Ta meenutab, et väikese tüdrukuna segas ta hambapasta pulbri rohuks ja süstis seda nukkudele. Seega oli juba lapsena selge tema tulevik. Ta tunneb, et on teinud õige elukutse valiku, sest talle meeldib teisi aidata ning see toob ka leiva lauale. (Bobrovski, 2014)

Velskriks õppis ta Tartu Meditsiinikoolis ja Koeru valda pääses ta tööle tolleaegse suunamissüsteemi tõttu, mis toimus pingerea alusel õppeedukust jälgides. Kuna tema õppis hästi, siis oli valikuvõimalus suur. Esmavalik oli saada Viljandimaale, sest seal asus tema kodukoht, aga sellel aastal ei olnud sinna ühtegi vaba pakkumist. Järgmine valik oligi Järvamaa, Ervita velskripunkt, kus ta töötas viis aastat. Kui Koeru ambulatooriumis läks füsioteraapia õde Leida Nestor pensionile, siis tema asemele kutsuti Tiiu. Sellel kohal töötas ta füsioterapeudina kuni 2000. aasta jaanuarini. (Samas)

Töötingimused muutusid Tiiu arvates uude hoonesse kolimisega. Varem tuli vesi kaevust tuua, tualett oli väljas ja alati oli külm ning maja oli ahiküttega. Uues keskuses olid kõik mugavused ja esialgu harjumatult palju ruumi. Kui varem esitati aastaaruandeid iga aasta lõpus Paidesse, siis arvuti tulekuga kadus see. (Samas)

Tiiu arvates on meditsiini areng olnud väga suur. Esimene suur muutus oli ühekordsete steriilsete süstalde kasutuselevõtt. Klaassüstalde igapäevane steriliseerimine keetmise teel muutus väga tüütuks (kusjuures koristaja Miralda Lelle tegi ise destilleeritud vett, et ei tekiks lubjastumist). Maa-ambulatooriumis oli alati tunda B-vitamiini ja penitsilliini lõhnasid. Eesti Vabariigi taasiseseisvumisega kaasnes kaubanduse ja piiride vabanemine, mis soodustas uue meditsiinitehnika ja protseduuride teostamisvahendite sissetoomist. Näiteks ühekordsed tilkinfusioonisüsteemid, veenist verevõtmise vahendid ning haavade sidumismaterjalid. (Samas)

Aja jooksul on Tiiu arvates kiire ja närvilise elutempo tõttu lisandunud palju närvisüsteemiga seonduvaid haigusi: stress, depressioon, unehäired jne. See omakorda on mõjutanud organsüsteemide talitust. Suurenenud on ka pahaloomuliste kasvajate hulk (olme- ja toidukeemia tõttu) ja allergikute arv, eriti laste hulgas. Näiteks vanasti põdesid lapsed Tiiu sõnul nohu, köha, nakkushaigusi, nagu tuulerõuged ja punetised. Tänapäeval on laste seas sagedased astma- või nahaprobleemid. Tema arvates on see kõik juhtunud keskkonna tõttu, mis oli varem puhtam ning toit oli ilma säilitus- ja värvaineteta. (Samas)

Kõige ebameeldivamaks peab Tiiu oma elukutse juures noorte inimeste kannatusi ja surma. Lisandunud on vähkkasvajad just noorematel inimestel, kelle emotsionaalset seisundit on Tiiul raske kõrvalt jälgida. Samuti on kurbust tekitanud liiklusõnnetuste tagajärjel invaliidistunud noorukid. (Samas)

Tiiule on üldiselt tema töö alati meeldinud. Kui ta näeb, et ta on saanud natukenegi inimest aidata või tema valu leevendada, on see talle suureks rahulduseks. (Samas)

Häid seiku on Tiiu tööajast Ervita velskripunktis ja Koeru Ambulatooriumis palju. Näiteks 1. aprillil otsustasid Tiiu ja veel paar personali liiget laborant Ainat natuke tembutada. Kokku segati furatselliin ja vesi (andis helekollase värvuse) ning tikutoosi sisse sai pandud koera väljaheide (sel ajal toodi mustuse proov tikutoosis, paberi sees). Laborant Aina pikaajalisel uurimisel ei tulnud tulemust ja see tekitas talle palju segadust, kuna ta ei märganud mikroskoobi all mitte midagi ebatavalist. See tekitas nalja ja naeru pikaks ajaks. Tiiule olid meelde jäävad ka jõulupeod, kus arst Karin oli alati suurt vaeva näinud ja suursuguse eeskava kokku pannud. (Samas)

3.6. Merje Rimmelgas – meditsiiniõde

Merje otsustas minna meditsiinikooli, sest sinna said nelja-viielised ilma eksamiteta sisse. Esmavalik oleks olnud õppida algklasside õpetajaks, kuid sellega kaasnesid sisseastumiseksamid. Ta oli tüdinenud keskkooli lõpueksamitest ja valis sellel hetkel enda jaoks kergema tee. (Rimmelgas, 2014)

Merje õppis Tartu Meditsiinikoolis velskri eriala ning lõpetas selle 1991. aastal. Kui ta kooli lõpetas, siis ta oleks ka Viljandis tööd saanud, kuid elamispinda mitte. Seetõttu pööras ta pilgu naabermaakonda – Järvamaale, Paide Haiglasse. Seal pakuti Merjele kahes kohas tööd: velskri koht Imaverre, kuid ainult asendajana, või meditsiiniõe koht Koeru koos ühetoalise korteriga vastvalminud majas. Noor meditsiinikooli lõpetaja valis viimase variandi. Ta loobus velskritööst ning leppis korteri nimel õe tööga, mida teeb ta tänaseni Koerus. (Samas)

Töötingimused 1991. aastal tööle asudes olid Merje jaoks väga head ja sobilikud. Ruumi oli palju – terve kahekordne vastvalminud ambulatooriumi hoone oli meditsiini valduses. Meditsiiniõel oli lausa isiklik kabinet koos ooteruumiga. Töötajaid oli 14. (Samas)

Merje õetöö algusaastatel puudusid arvutid ja muu elektroonika. Paberimajandus käis käsitsi: sissekanded ambulatoorsetesse kaartidesse, retseptid, saatekirjad jne. Tänapäeval teeb arvuti ära mitme inimese töö. Süstlaid ja spaatleid steriliseeriti ja kasutati jälle uuesti. (Samas)

Tööle asudes sai Merjest ämmaemand Elle Treteri mantlipärija ja nii tegeleski ta peamiselt rasedate naistega. Tunduvalt laienes haiguste ja traumade hulk, millega tuli pidevalt tegeleda. Püsivad tõved on olnud vererõhutõved, gripid, viirused, haavad ja luumurrud. Aja jooksul on vähenenud antibiootikumide kasutamine tavaliste kurguvalude ja viiruste puhul. (Samas)

Merje arvab, et ühte ja sama haigust põevad inimesed erinevalt. Laste viirushaigustele on lisandunud üha sagedamini lööve, mida päris nakkushaiguseks ei peeta. Insuldi ärahoidmiseks on nüüdsel ajal populaarne kasutada *marevani* (verevedeldaja). Seda varem ei tehtud ja inimestel esines insuldi sagedamini. (Samas)

Meditsiiniõe töö on Merjele (Joonis 12) alati meeldinud. Tal on hea meel, kui haige paraneb ja terveneb. Vahetevahel häirivad teda kärsitud inimesed, kuid siis ta mõistab, et haiged

inimesed ongi tasakaalust väljas. Tema ülesandeks on alati tasakaalukaks jääda ja rahulikult olukorda selgitada. Merjele meeldib oma töö juures ka hea kollektiiv. (Samas)

Joonis 12. Meditsiiniõde Merje Rimmelgas (Rimmelgas, 2015)

Merjele meenus üks tragikoomiline lugu, mis juhtus 90-ndate lõpus. Ambulatoorium asus siis uue hoone teisel korrusel. Ühel päeval tormas teisele korrusele üks mees, kes oli endale Ervitalt Koeru sõites kaasa võtnud naabrimehe, kelle sooviks oli panka minna. Panka ta kahjuks ei jõudnud, sest teel Koeru hakkas üha rohkem autojuhile peale vajuma. Kui autojuht auto kinni pidas, oli kaasreisija surnud. (Samas)

3.7. Ene Sass – majandusjuhataja-raamatupidaja

Ene asus Koeru ambulatooriumisse tööle 1986. aasta jaanuaris, kui tolleaegne arst Karin Sokmann otsis sinna abitöölist. Tema töökohustustesse kuulus majanduslane tegevus, analüüsides viimise-toomine Paidesse, palga toomine ja maksmine ning retseptide tembeldamine. (Sass, 2014)

Ene võrdleb tänapäeva töötingimusi algusaastate omaga kui ööd ja päeva. Näiteks tuli ambulatooriumi kütmiseks õuele toodud märke puud saagida, lõhkuda ja puukuuris virna laduda. Varahommiti alustasid kütjad ahjude kütmisega. (Samas)

Ene mäletab, et vanas majas istus ta vastamisi ühe laua taga koos autojuht Aduga. Samas ruumis istusid vastamisi laua taga ka ämmaemand Elle Treter ja lasteõde Leida Vaab. Järgmises toas oli velsker Urve Mand ja seejärel arstikabinet. Ämmaemanda ruum asus

väikeses pliidiga toas. Raseda vastuvõtuks köeti seda tuba veel eraldi. Lõunaks valmistas koristaja Miralda Lell alati kõigile võileibu, teed ja palju muud. Ambulatooriumi linad ja pesu viidi eraldi Paide pesumajja. Asutuse esimene auto oli Willis. (Samas)

Seoses uue maja valmimisega muutusid Ene ja teiste personali liikmete töötingimused kardinaalselt. Kõigile olid ehitatud vajalikud tööruumid, puhkeruum ja patsientidele ootesaal. Uus maja oli tema meelest väga suur ja uhke, sealt ei puudunud ka arvutid ja teised vajalikud töövahendid. Praeguseks on arstikeskuse kasutusse jäänud vaid väike osa sellest suurest majast. (Samas)

Kuigi Ene töötas majandusjuhataja ja raamatupidajana, teadis ka tema lisada, et meditsiin arenes tema tööajal suurel kiirusel. Muutuste alla kuulusid analüüside andmine laboratooriumis, vastuste kiire saamine, EKG võimalus ning ka kaasaegsed süstimis- ja sidumisvahendid. (Samas)

Midagi ebameeldivat Ene jaoks tema töö juures ei olnud. Nagu iga töö puhul leidis ka tema töös probleeme, kuid need innustasid rohkem töötama. Talle meenus, et tööaja alguses oli kõige raskemaks katsumuseks briketi tellimine meditsiinitöötajatele, sest tol ajal oli meditsiinitöötajatel õigus seda tasuta saada. (Samas)

Enele meeldis oma töö väga, selles mängis suurt rolli personal. Töötajateks olid enamasti naised, mistõttu tekkis ikka erinevaid lahkavamusid. Siiski oli see tema arvates asutus, kus oli mikrokliima, mida paljudes naisteasutustes vist ei ole – haritus, südamlikkus ja sõbralikkus. Ühtehoidmistunne oli ja on edasi. Karin oli juhataja, kes ei tõstnud kunagi häält ega öelnud halvasti. (Samas)

Kõik tähtpäevad ja sünnipäevad olid Ene meelest väga meeleolukalt korraldatud. Karini juhtimisel toimusid uues majas suured jõulupeod, kuhu oli kutsutud koos peredega. Pidudelt ei puudunud ka esinejad. Kõike tehti koos ja see oli Ene arvates väga tore. (Samas)

3.8. Adu Sillamaa – autojuht

Adu asus Koeru haiglasse tööle 1973. aastal, peale sõjaväge. Autojuhi koht vabanes ning tema sai sellest kõige esimesena teada. (Sillamaa, 2014)

Töötingimusi tema algusaastatel ei anna võrreldagi praegustega. Tol ajal anti haiglale (hiljem maa-ambulatoriumitele) vanad, kiirabist majavõetud autod. Personali õnneks aitas neid tagavaraosadega Koeru autoremonditehas. Üle kümne aasta sõideti vanade autodega. Talvel tuli tihti hommikuti vett soojendada, sest jahutusvedelikuks oli vesi ja auto seisis puukuuris. Kui maa-ambulatorium sai uue auto, oli rõõm suur. (Samas)

Adu mäletamist mööda käidi mõnel aastal majandis kartuleid võtmas ja selle eest sai haigla tarvekartuleid. Ühel aastal veeti isegi küttepuid ise metsast välja (majandist anti veoauto) ning puud saeti ja lõhuti ise ära. Praegu tundub see uskumatu. (Samas)

Iga päev pärast arsti vastuvõttu, käidi veel koduvisiitidel, mis vahel kestsid pimedani. Gripihoojal võis juhtuda, et koduvisiidid lõppesid alles kella ühe ajal öösel. Lapsi vaktsineeriti kodus. Mõnikord pidi autojuht minema appi ja neid kinni hoidma. (Samas)

Ambulatoriumi autojuhi töö Adule meeldis, ebameeldiv oli see, et tööaeg oli piiramatu. Vahel aeti ka öösel üles, sest kiirabi ei sõitnud enne välja, kui kohalik arst oli patsiendi üle vaadanud. Meeldiv oli, kui tänati abi eest. (Samas)

KOKKUVÕTE

Esimene haigla Koerus avati 1890. aastal. Kuna tingimused olid kasinad, siis koliti peagi ümber Sandhofi karjamõisa. 1936. aastal see lammutati ja asemele ehitati uus kivist jaoskonnahaigla.

Uurimistöös on antud ülevaade 20. sajandi alguses Koerus töötanud arstidest, kes olid tuntud ka väljaspool Koerut. Pikemalt on kirjeldatud Koeru arsti ja haigla rajaja doktor Paul Waldneri tegemisi.

Koeru haigla oli Paide Keskhaigla filiaal, mistõttu tuli iga-aastaselt esitada aruanded Keskhaiglale. Töös on välja toodud momendid 1966. aasta aruandlusest – külastuste ja koduvisiitide arvud, laboratoorsed analüüsid, protseduuride ja haigestumiste arvud, elanike arv teeninduspiirkonnas jne. Eraldi peeti arvestust tähtsamate ettevõtete kohta ja lisaks oli kohustus ära mainida ka töövälised ettevõtmised personaliga.

Esimene ambulatoorium Koerus avati arvatavasti 1958. aastal. Kõikide seal töötanute meenutustes on mainitud, et üldine olukord oli vilets. Seetõttu unistati palju aastaid uuest hoonest. Uus ja kaasaegne ambulatoorium avati 1991. aastal. Aastate jooksul on ka sealne olukord muutunud – käinud ajaga kaasas.

Parima ülevaate saamiseks viimaste aastakümnete tööst ambulatooriumis viidi läbi mitmeid intervjuusid seal töötanud arstide, õdede ja teiste töötajatega. Kõikide sõnul on aastate jooksul töötingimustes toimunud suured muudatused. Kiideti kollektiivis valitsenud sõbralikku õhkkonda ja tuletati meelde ühiseid ettevõtmisi. Räägiti huvitavatest tegemistest-juhtumistest, mis tunduvad tänapäeval uskumatud.

Täna sel päeval on Koeru Arstikeskusest võimalik saada heal tasemel maapiirkonnale vastavat arstiabi.

KASUTATUD MATERJALID

- Aava, J. 2015. Koeru haigla ja ambulatooriumi hooned. Remmelgas, R-M., intervjuu.
- Bobrovski, T. 2014. Meenutusi Koeru Ambulatooriumist. Remmelgas, R-M., intervjuu.
- Fr. Estica. <http://www.cfe.ee/album-esticum?show=1919#A1085>. 17.02.2015.
- Ilomets, I., Ilomets, J. 2011. Koeru. Tallinn: Print Best.
- Jääger, U., Salum, A. 1987. Koeru käesoleva sajandi I poolel.
- Kaadrialased aruanded. Riigiarhiiv, F 509, N 1, S 62, L 1-4.
- Kallandi, V. 2013. Santovi küla muinasajast tänapäevani. Vali Press OÜ.
- Lääne, R. 2014. Meenutusi Koeru Ambulatooriumist. Remmelgas, R-M., helilindistus.
- Männi, M. 2011. Vabatahtlike peal proovitakse kasulikke baktereid. – Järva Teataja, 15. september, lk 7-8.
- Nestor, L. 2014. Meenutusi Koeru Ambulatooriumist. Remmelgas, R-M., helilindistus.
- Remmelgas, M. 2014. Meenutusi Koeru Ambulatooriumist. Remmelgas, R-M., intervjuu.
- Sass, E. 2014. Meenutusi Koeru Ambulatooriumist. Remmelgas, R-M., intervjuu.
- Savan, A. 2014. Meenutusi Koeru Ambulatooriumist. Remmelgas, R-M., intervjuu.
- Sillamaa, A. 2014. Meenutusi Koeru Ambulatooriumist. Remmelgas, R-M., intervjuu.
- Sokmann, K. 2014. Meenutusi Koeru Ambulatooriumist. Remmelgas, R-M., helilindistus.
- Tamm, A. 2015. Koeru võib saada tervisekeskuse. – Koeru Kaja, veebruar, lk 7.

LISA 1. KOERU ARSTID

Arst	Tööaastad
Otto-Ludwig Hoffmann	1859-1884
Peter Tannebaum	1885-1886
Oscar Grünberg	1888-1889
Paul Waldner	1890-1930
Joosep Grosberger	1925-1936
Aleksander Konstantin Kroon	1930-1936
Andres Selav	1929-1932
Edgar Leopold Kredemann	1936-1943 ja 1944-1946
Peeter Pissarev	. . .-1963
Anne Tehver	teadmata
Kaljo Orasson	teadmata
Ülla Porgassaar	teadmata
Hele Kask	teadmata
Sirje Hansen	1974-1979
Eino Võsa	teadmata
Karin Sokmann	1979-2008
Riina Lääne	1988-. . .
Marja Liivak	2008-. . .

LISA 2. ARUANNE PAIDE KESKHAIGLALE

I Kõnnu fookskonna Haigla poliitiline tegevus 1967. a.

Kõnnu fookskonna Haigla teeninduspiirkonnas on 3400 elanikku. Max. kaugus on 15 km.

Tähtsamatest ettevõtetest, teeninduspiirkonnas on Kõnnu ART # 2, Kõnnu fookskonna sahtel, kolhoosid „Maafak“ ja „Päikese Kommunistid“.

- Keskmine kiiraste arv aastas 1,93 (1966 a. samuti 1,9)
- Keskmine linnaruumis rästuvõtt 6,5 ja päevane keskmis 26,0. Rästuvõttel päevase keskmisele on vajadusel rästuvõtt aega pikendatud. Taradus kella 9⁰⁰ - 13⁰⁰.
- Kodumõistete arv a.a. 861, neist arstivõtt 129 ja patr. võtt 200. Kodumõistete arstivõtte % 24,3. Arst. võtted tehtud enamasti haiglas, laste puude, täiskasvanute ant. kiirastamist lastele transpordil puudus.
- Perearstidele läbivaatuste arv 913 korda, läbivaatus teost. 100%.
- Laborat. analüüs 100 ambulat. kiiraste kohta 23,9.

jätkub

g) protseduuride arv (sõltumatus i/m.,
i/v., s/c., sõltumatus) 100 ambulats.
aktiivse kohta 53. Füsioteraap.
protseduuride teostatamise statisti-
kaarv.

h) Hädgestumise 1000 elaniku kohta
366 (1966 a. 543)

II Statsionaari tegevus.

1) Voodikohtade arv statsionaaris 15.

1. Elanikkonna hooaj. tase jovi.
hädglas 1000 elaniku kohta 84,7.

2. Voodi kasutus aastas 304 päeva.

3. Voodilendi kasutamise täielikkus
aastas 121,3%.

4. Hädge keskmise määrtuse voodis
olles 15,6 päeva.

5. Hädga letasidus 1,7% (1966 a. 3,4)

6. Hädglas surmide % tegevusperioodi
nas surmide arvust 11,3. Litsari
surmide 14 inimest Inval. Kodus.
(surmide olles 44)

7. Laborat. analüüsi teostatatud
hädglas olles 1014. Füsiotera-
peutse protseduure 520.

LISA 3. ARUANNE TÄHTSAMATE ETTEVÕTETE KOHTA

Ettevõte	Haigusjuhtude arv		Haiguspäevad kokku		1 juhu keskmine kestus	
	1966	1967	1966	1967	1966	1967
I Koeru sovhoos						
Gripp	2,1	8,4	8,5	44,2	4,1	5,2
Angiin	0,2	4,0	1,6	20,5	7,0	5,0
Trauma tootmistööl	3,0	3,1	49,9	62,0	16,4	18,2
Eluolustiku trauma	4,2	5,8	72,0	12,4	17,2	19,0
Günekoloogilised haigused	1,3	1,5	26,8	36,0	19,3	19,3
Kopsuhaigused	0,9	0,6	26,9	12,1	29,5	19,5
Kõrgvererõhutõbi	0,7	0,8	10,4	18,7	15,0	20,0
II Koeru ART Nr 2						
Gripp	11,7	18,9	48,8	93,3	4,2	4,9
Angiin	2,5	6,1	10,5	26,0	4,2	4,3
Trauma tootmistööl	7,4	3,1	93,2	55,2	12,5	18,0
Eluolustiku trauma	6,2	8,0	86,4	110,4	14,1	13,8
III Udeva sovhoos						
Gripp	4,3	6,9	22,7	41,8	5,2	6,0
Angiin	2,7	2,6	15,0	15,7	5,6	6,9
Trauma tootmistööl	4,3	2,4	103,9	44,4	24,4	18,8
Eluolustiku trauma	6,1	6,0	135,7	124,9	22,5	21,6
Kopsuhaigused	1,2	1,7	20,6	23,4	16,8	14,8

LISA 4. PILDID KOERU ARSTIKESKUSET

Arstikeskuse eestvaade (Remmelgas, 2014)

Patsientide ootesaal (Remmelgas, 2014)